

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(Hizb-ut Tahrir Emiri Celil Âlim Ata İbn Halil Ebu Raşta Tarafından Facebook Sayfası
Takipçilerinin “Fikhî” Sorularına Verilen Cevaplar Silsilesi)

Soru-Cevap

İrab Değişikliği, Tasrif ve Akli Çelişki

Abdallah Fakir'e

Soru:

Kerim Şeyhimiz, Allah sizi korusun ve sizin elinizle zafer nasip etsin; Esselamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Benim, İslami Şahsiyet kitabının üçüncü cildinde geçen “Anlamayı Karıştıran Hususlardaki Çelişki” konusu hakkında bir sorum olacak:

Semî deliller ancak şu on şarttan sonra yakın ifade ederler derken... “İrab değişikliği, tasrif ve akli çelişkiden” kastedilen nedir?

“Akli çelişkiye” dair örnekler vermenizi rica ediyorum.

Allah sizi hayırla mükâfatlandırсын.

Kardeşiniz Ebu Muhammed / Avusturya.

Cevap:

Ve Aleykumselam ve Rahmetullahi ve Berekâtuh.

Birincisi: Hakkında sorduğunuz hususun vakiasının açıklığa kavuşması için İslami Şahsiyet kitabının üçüncü cildinde “Anlamayı Karıştıran Hususlardaki Çelişki” bölümünde bu konuyla ilgili geçenleri aktarmak istiyorum:

[Konuşanın kastını anlamakta hasıl olan karışıklık şu beş ihtimalden kaynaklanmaktadır: İştirak, nakil, mecaz, izmâr, tahsis. Şöyle ki iştirak ve nakil ihtimali yok sayılınca, lafız bir tek mana için konulmuş olur. Mecaz ve izmâr yani takdir etmek ihtimali de çıkarılınca lafızla kastedilen, kendisi için konulan olur. Tahsis ihtimali çıkarılınca lafızla kastedilen, kendisi için konulanın hepsi olur. İşte o zaman anlamada karışıklık kalmaz. İşte o zaman semî delillerden kastedilen mana anlaşılır. Bu, zann-ı galibe göre olur. Çünkü zann-ı galip, şer'î hükmün istinbatında yeterlidir. Yani bu beş ihtimal çıkarılınca zannı karıştıran bir şey kalmaz, dolayısıyla şer'î hüküm anlaşılır. Yakın/kesin olanda karışıklığın olmamasına gelince bu, akideler için mutlaka olması gereken husustur. Sadece bu beş ihtimalin çıkarılması yeterli değildir. Yani sadece bu beş ihtimalin nefyedilmesi, semî delille akideye delil getirmek için yani yakın ifade etmesi için yeterli değildir. Bilakis bununla beraber başka şeylerin olması da kaçınılmazdır. Zira semî deliller ancak şu on şarttan sonra yakın ifade ederler: Yukarıda sayılan beş şarta ilaveten neshin, takdimin/öne alma, tehir etmenin/sonraya bırakmanın, irab değişikliğinin, tasrifin ve akli çelişkinin olmamasıdır. Bu on husus çıkarılınca kesinliği karıştıran husus kalmaz. O zaman semî delil yakın ifade eder ve kendisi ile akideye delil getirilir. Şer'î hükme onunla delil getirmek ise evla babındandır. O zaman delaleti yakın olur. Buna, sübutunun da yakın olması ilave edilir] İslami Şahsiyet kitabının üçüncü cildinden aktarılanlar bitti.

İkincisi: Daha önce yani 27/02/2010 tarihinde sizin sorunuza yakın olan bir soruya cevap vermiştim; daha fazla fayda sağlaması amacıyla, sorunuzun cevabını ve daha fazlasını içeren söz konusu cevabımı size aktarıyorum:

[... Bazı lügat fakihleri, izmâr ile mecazın arasını ayırmışlardır; zira mecazı zahiriyle sınırlandırmışlar ancak hakiki olmayan anlamıyla. Örneğin: **“Ben (rüyada) şarap sıkıttığımı gördüm.”** [Yusuf 36] Şarap lafzı zikredildi ancak bununla kastedilen üzüm olup üzümün sıkılıp mayalanmasıyla (elde edilen) şarap için olan hakiki anlam değildir.

Örneğin: **“Parmaklarını kulaklarına tıklarlar.”** [Bakara 19] Parmaklar lafzı kullanıldı ancak bununla kastedilen parmak uçları olup parmak ucunu değil de parmakların tamamını kapsayan parmaklar lafzı için olan hakiki anlam değildir.

İzmâra gelince; hakiki anlamı veren lafız hafzedilir ve hakiki olmayan anlamı vermek için onunla alakalı olanlardan biri ortaya çıkarılır. Örneğin: **“Köye (şehir) sor.”** [Yusuf 82] Hakiki anlamı veren “halk” hafzedilmiş olup onunla alakalı zikredilen ise hakiki olmayan anlamı

veren “Köydür.” Zira soru, köy için değil, aksine köy halkı içindir. Böylece bu düşünceye göre izmârı mecazdan başka kabul etmişlerdir.

Ancak racih olan her ikisinin aynı olmasıdır; çünkü lafzın hakikatin dışında kullanılması mecazdır; ister onun için **“Köye (şehir) sor.”** gibi mahzuf takdir edilsin isterse **“عَصْرُ خَمْرًا”** gibi takdir edilmemiş olsun. Zahir olan lafız hakiki anlamda kullanılmamıştır. Köye, yani binalarına sorulmaz, aksine onun halkına sorulur; şarap sıkılmaz aksine üzüm sıkılır; parmaklar kulağa girmez, aksine parmak uçları girer.

İşte konu budur.

Peki izmârı mecaz babına koymamıza ve her ikisinin de aynı baktan olduğunu tercih etmemize rağmen neden bunları dört olarak değil de beş olarak zikrettik; çünkü konu “anlamayı karıştıran şeydir.” Dolayısıyla mesele ne kadar dakik ve ayrıntılı olursa anlayışın karışması da o kadar uzak olur; dolayısıyla izmâr ve mecazdaki ayırımın, hazfedilen ile hazfedilmeyen arasında olması, daha dakik ve daha açıktır.

Yakın/kesin ifadesinin sağlanmasını gerektiren beş şeye gelince; mesele, aşağıdaki şekildedir:

Semî delilden talep edilen kesinlik olduğu sürece, delaletin kesin olması “doğal olarak sübutu kati olması gerekir; ancak konu, delaletle ilgili konuşan kişinin maksadının anlaşılması hakkındadır.” Dolayısıyla bununla ilgili delaletin kesin olabilmesi için semî delilin olasılığa maruz kalmaması gerekir. Şayet nâssta nesih olasılığı varsa, onun mensuh-neshedilen olmadığını teyit etmeden önce ondan kesin bir delalet çıkarmanız mümkün değildir. Şayet onda, takdim/öne alma, tehir etme/sonraya bırakma, irab değişikliği, tasrif, iştikak veya akli çelişki olursa da aynı şekildedir.

Buna dair örnekler:

1- Nesih; Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَجَّيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةٌ ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ”** [Mücadele 12] Peki neshin onu kaldırdığını teyit etmeden önce bundan gizli konuşmanın hükmünü çıkarmanız mümkün müdür? Cevap açıktır; çünkü o neshedilmiştir...

2- Takdim ve tehir; Allahu Teala, Bakara suresinin 142. ayetinde şöyle buyurmuştur: **“سَيَقُولُ الْإِنْسَانُ إِنَّا فَتْنًا مِّنَ السَّمَاءِ فَالْتَوَيْنَاكَ قِبْلَةً”** **“Onları şimdiye kadar yöneldikleri kiblede vazgeçiren sebep nedir?”** diyeceklerdir. De ki: **“Doğu da batı da Allah’ındır. O, dilediğini dosdoğru yola iletir.”** Yine Subhanehu Bakara suresinin 144. ayetinde şöyle buyurmuştur: **“فَلْتَوَيْنَاكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلَّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ”** **“Biz senin, yüzünü göğe doğru çevirdiğini elbette görüyoruz. İşte şimdi kesin olarak seni memnun olacağın kibleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir...”**

Burada takdim ve tehirin olduğu açıktır; zira önce Allahu Teala’nın şu kavlinin gelmesi: **“فَلْتَوَيْنَاكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا”** **“İşte şimdi kesin olarak seni memnun olacağın kibleye döndürüyoruz”**, ardından da Allah Subhanehu onu, Mescid-i Haram tarafına çevirmesinin gelmesi; insanlardan bir kısım sefihler şöyle dediler: **“مَا وَلَاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمْ”** **“Onları kiblede vazgeçiren sebep nedir?”** İlk ayeti işittiğinizde, takdim ve tehiri fark edemezsiniz; dolayısıyla sözün medlulünü anlamak size zor gelecektir. İnsanlardan bir kısım sefihler nasıl şöyle diyecek **“Onları kiblede vazgeçiren sebep nedir?”**, ardından da bir sonraki şu ayeti **“فَلْتَوَيْنَاكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا”** **“İşte şimdi kesin olarak seni memnun olacağın kibleye döndürüyoruz”** işiteceksiniz? O halde nâsstaki takdim ve tehir çıkarılmadıkça kastedileni anlamamız mümkün değildir.

3- İrab değişikliğine gelince; Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ”** **“Hâlbuki onun tevilini ancak Allah ve ilimde ilerlemiş olanlar bilir. Onlar: Biz ona inandık derler...”** [Al-i İmran 7] İrabda, [الواو – Vav’ın] atıf mı yoksa isti’naf/ başlangıç mı olduğu arasında ihtilafın olması, anlamı farklı kılmaktadır; bu ise Şahsiyet kitabının üçüncü cildinde açıklanmıştır.

4- Tasrif gelince: Subhanehu şöyle buyurmuştur: **“وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَيْهَاتَ وَهَيْهَاتَ مِنْهُ لِيُفْضِلَ عَلَيْكُمْ حَقَّهُ وَهُوَ الْغَلِيظُ الْعَنِينُ”** **“Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al.”** [Bakara 260]

Buradaki “صُرهن” kelimesi, ya [صار يصور – Sâra yesûru] olur ya da [صار يصير – Sâra-yûsîru] olur; dolayısıyla Hafs’a göre [فصُرهن] şeklinde damme ile okunmuş ve Hamza’ya göre de [فصِرهن] şeklinde kesre olarak okunmuş olup her ikisi de mütevatirdir; bu yüzden tasrif ile nasıl muamele edileceğini bilmezseniz, ayeti anlamamız mümkün değildir; çünkü buradaki kelimenin, farklı tasrifi vardır. Ancak tasrifi bilerseniz kastedileni de anlarsınız, zira şöyle dersiniz:

(فصُرهن) damme ile olursa, onu kesti ya da eğdi anlamında olur.

Kesre ile olursa, el-Ferrâ’nın dediği gibi kesmek anlamında olur.

Çünkü her ikisi de mütevatir olup anlamı aynıdır. Dolayısıyla iki okuma arasındaki muhkem olan anlam, “kesmektir”; böylece [فصُرهن]’nin anlamı, yani onları kes, onları parçalara ayır olur.

5- Akli çelişki; Allahu Teala şöyle buyurmuştur: **“İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah’dır.”** [Mümin 62] “Her şey”, genel bir lafızdır; şayet siz, aklın, Allah Subhanehu hariç tutularak (bu ayetin genelliğini) tahsis edici olduğunu idrak etmezseniz, talep edileni idrak edemezsiniz; çünkü Allah Subhanehu yaratıcı olup bu mahlukatların kapsamında değildir; yani bu ayetteki “her şeyin” kapsamında değildir; işte tahsisi gerektiren bu çelişki, akli çelişkidir. Dolayısıyla şayet nâssta akli çelişki olursa, bu meseleyi anlamadan nâssın medlulünü idrak edemezsiniz.

Sonuç olarak: Siz, nesih, irab değişikliği, takdim ve tehir, tasrif ve akli çelişki olasılığını ortadan kaldırmadıkça kesinlikle konuşmacının kastına ulaşamazsınız; diğer bir ifadeyle siz, nâss ile karşılaştığınızda, bu beş şeyi “doğal olarak daha önce geçen beş şeyi” çıkarmadıkça-ortadan kaldırmadıkça tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlayamazsınız. Dolayısıyla bunları çıkarmadıkça, yani söz konusu beş şeyden alakalı olanları bir araya getirmediğince tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlamamız mümkün değildir.

Daha açık bir ifadeyle:

* Şayet bir nâss ile karşılaşır ve ondan neshi çıkarırsanız, o zaman tek başına onun lafızlarından kastedileni anlarsınız; ama şayet neshi çıkarmazsanız-ortadan kaldırmazsanız, o zaman nasih olanı (hükmü değiştiren) dahil etmedikçe tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlamamız mümkün değildir.

* Şayet bir nâss ile karşılaşır ve ondan takdim ve tehiri çıkarırsanız, o zaman tek başına onun lafızlarından kastedileni anlarsınız; ama şayet takdim ve tehiri çıkarmazsanız, takdim ve tehiri aslına döndürmedikçe tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlamamız mümkün değildir.

* Şayet bir nâss ile karşılaşır ve ondan irab değişikliğini çıkarırsanız, o zaman tek başına onun lafızlarından kastedileni anlarsanız; ama şayet çıkarmazsanız, irab sorununu çözmedikçe tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlamamız mümkün değildir.

* Şayet bir nâss ile karşılaşır ve ondan tasrif değişikliğini çıkarırsanız, o zaman tek başına onun lafızlarından kastedileni anlarsanız; ama şayet çıkarmazsanız, tasrif sorununu çözmedikçe tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlamamız mümkün değildir.

* Şayet bir nâss ile karşılaşır ve ondan akli çelişkiyi çıkarırsanız, o zaman tek başına onun lafızlarından kastedileni anlarsanız; ama şayet çıkarmazsanız, akli çelişki sorununu çözmedikçe tek başına nâssın lafızlarından kastedileni anlamamız mümkün değildir.

En son olarak: Kitabımızın “Anlamayı Karıştıran Hususlar” bölümünde geçen... “Zira semî deliller ancak şu on şarttan sonra yakın ifade ederler: Yukarıda sayılan beş şarta ilaveten neshin, takdimin/öne alma, tehir etmenin/sonraya bırakmanın, irab değişikliğinin, tasrifin ve akli çelişkinin olmamasıdır...”, yakınlık-kesinlik ifadesi açısından yerinde olmuştur... 27/02/2010.] Bitti.

Umarım mesele, sizin için açıklığa kavuşmuştur.

Kardeşiniz

Ata İbn Halil Ebu Raşta

H. 23 Muharremu’l Haram 1445

M. 10/08/2023

Cevaba, Emir’in (Allah onu korusun) web sitesinden bağlanabilirsiniz:

<https://archive.hizb-ut-tahrir.info/arabic/index.php/HTAmeer/QAsingle/4394/>